

چشم انداز بانک‌های تجاری در ایران

ترجمه و تلخیص: کامران سپهری

وجود تحریم‌های بین‌المللی و دولتی بودن بانک‌ها تا چند سال پیش، سبب شده است که این بخش از شرایط برخوردار نباشد.

به‌طور کلی، باید به سه نکته توجه کرد: نخست آنکه ضریب عوامل بازاری در برآورد حدود بالقوه بازده وزن بیشتری دارد. ضریب آن ۶۰ درصد از ۷۰ درصد است، یعنی ۴۲ درصد؛ دوم آنکه، اگر عوامل بازاری به‌طور قابل ملاحظه‌ای بیش از عوامل کشوری بر حدود بازده بالقوه اثر داشته باشند، بدان معنی است که بخش بانکی خیلی بزرگ‌تر، یا توسعه یافته‌تر از توسعه ثروت عمومی، ثبات و زیرساخت مالی کشور می‌باشد. برعکس، اگر عوامل بازاری به‌طور قابل ملاحظه‌ای کمتر از عوامل کشوری باشند، معمولاً به این معنی است که بخش بانکی کوچک‌تر یا کمتر توسعه یافته است (در مقایسه با ثروت و زیرساخت‌های مالی کشور)؛ نکته سوم آن است که در ریسک تحقق بازده، عوامل بازاری (یعنی چگونگی تأثیر مقررات بر گسترش این بخش، نحوه تأثیر گذاری مقررات بر میزان رقابت، و رتبه‌بندی خدمات سرمایه‌گذاری مؤسسه مودی برای سپرده‌های با پول ملی) چگونه می‌توانند با رتبه‌بندی ریسک دراز مدت بانک ملی ایران متفاوت باشند؟

مؤسسه بین‌المللی پایش شرایط کسب و کار^(۱) آمارهای مختلفی را در زمینه محیط کسب و کار و فعالیت‌های تجاری-مالی گردآوری می‌کند. این مؤسسه از فصل نخست سال ۲۰۰۸ براساس آمار بانک ملی ایران به تحلیل شرایط موجود در سیستم بانکی پرداخته است. این مؤسسه با روشی ثابت، محیط بانک‌های تجاری^(۲) کشورهای مختلف را براساس معیارهایی مشابه بررسی می‌کند و بررسی‌اش با روش رتبه‌بندی شرکت‌های بیمه نیز هماهنگ است. روش CBBER مانند سایر روش‌های رتبه‌بندی، حدود بالقوه بازده (سود) و ریسک تحقق آن را مورد توجه قرار می‌دهد که هر یک به ترتیب اندازه ۷۰ درصد و ۳۰ درصد در محاسبات اهمیت دارند. ارزیابی حدود بالقوه بازده شامل عوامل بازاری خاص بانکداری کشور مورد بررسی (با ضریب اهمیت ۶۰ درصد) و عوامل کلی مربوط به کشور خاص معادل ۴۰ درصد اهمیت دارد. بدیهی است که جزییات محاسبات خارج از حوصله این خلاصه است و می‌توان آن را به‌طور جداگانه تشریح نمود، ولی

خلاصه گزارش بانکداری تجاری ایران در سه ماهه دوم ۲۰۱۱ و پیش‌بینی تا سال ۲۰۱۵

(ارقام به میلیارد ریال)

تاریخ	جمع دارایی	وام به مشتری (تسهیلات)	سایر سرمایه‌دهی و سرمایه	سرمایه	نسبده مشتری	سایر
فوریه ۲۰۰۹	۴۲۳۶۷۵۲/۱	۱۸۵۲۱۱۲/۴	۲۳۸۴۳۹/۷	۴۲۳۶۷۵۲/۱	۱۸۴۹۱۵/۸	۳۰۵۰۳۸/۷
فوریه ۲۰۱۰	۴۸۳۵۹۶۵/۳	۲۲۸۸۰۳۹/۹	۲۵۴۷۹۳۵/۴	۴۸۳۵۹۶۵/۳	۲۱۰۶۳۵/۳	۴۱۴۱۳۲/۶
درصد تغییر	٪۱۴	٪۲۴	٪۷	٪۱۴	٪۱۴	٪۵

درصد نسبت‌ها در فوریه ۲۰۱۰

وام به سپرده	وام به سرمایه	وام به تولید ناخالص داخلی	GDP سرانه (دلار امریکا)	سپرده سرانه (دلار امریکا)
۱۰۲/۴۷ فزاینده	۴۷/۳۱ فزاینده	۵۷/۱ فزاینده	۵۴۰۵	۳۰۶۲

رتبه میان ۵۹ کشور مورد بررسی

نسبت وام به سپرده	نسبت وام به دارایی	نسبت وام به GDP	رشد ریالی دارایی	رشد ریالی وام	رشد سپرده
۳۲	۴۸	۳۶	۲۸	۳۶	۴۹

منبع: بانک ملی ایران؛ بانک مرکزی



(هزار میلیارد ریال)

سال	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵
جمع دارایی	۳۸۰۷/۳	۴۲۱۳/۹	۴۷۱۹/۶	۵۱۹۱/۶	۵۵۵۵/۰	۵۷۲۱/۶	۵۹۵۰/۵	۶۱۸۸/۵	۶۴۳۶/۰
وام به مشتری	۱۷۲۱/۷	۱۹۱۲/۷	۲۰۶۵/۳	۲۲۳۰/۵	۲۳۶۴/۴	۲۴۱۱/۷	۲۴۸۴/۰	۲۵۵۸/۵	۲۶۳۵/۳
سپرده مشتری	۱۶۴۹/۰	۱۸۳۹/۰	۲۱۷۰/۰	۲۵۱۷/۲	۲۶۴۳/۱	۲۶۶۹/۵	۲۷۰۹/۶	۲۷۶۳/۷	۲۸۱۹/۰

تخمین = t

پیش بینی = I

منبع: بانک ملی ایران، بانک مرکزی

تحلیل SWOT^(۳) راجع به بانکها

نقاط قوت

- این حرفه، دارای حجم کافی و توان بالقوه گسترش برای بازیگرانی است که می‌خواهند از صرفه‌های بازده به مقیاس استفاده کنند.
- اغلب بانک‌های بزرگ کشور، تجربه تجارت بین‌المللی را دارند.
- بانک‌های بخش عمومی، از حمایت کامل دولت برخوردارند.

نقاط ضعف

- وجود تحریم‌های بین‌المللی و الزام دولتی بودن بانک‌های دولتی تا چند سال گذشته، سبب شده است که این بخش از توسعه رقابت‌پذیری کافی برخوردار نباشد.
- از نظر تنوع، بانک‌های ایران نهادهایی اسلامی می‌باشند و در عمل، نرخ‌های درآمد و غیره توسط دولت تعیین می‌گردد که الزاماً منطبق بر نیازهای تجاری نیست.
- سایر کشورهای اسلامی بانک‌های ایران را در جمع اسلامی نمی‌دانند.
- سیاست‌های مالی دولت برای گسترش بانکداری تجاری مضر است، به‌ویژه آنکه سیاست تأمین مالی از طریق کسر بودجه به همراه کاهش ارزش وام اعطایی به واسطه تورم، سبب کاهش میل به عملیات وام می‌گردد.

فرصت‌ها

- هر نوع عادی شدن روابط ایران با مغرب‌زمین، می‌تواند تأثیر بسزایی در تحول بخش بانکی ایران داشته باشد.
- دولت در سال‌های اخیر تعدادی مجوز برای تأسیس بانک‌های خصوصی داده و رشد بانک‌های خصوصی هم خیلی بیشتر از بانک‌های دولتی بوده است.

تهدیدها

- نسبت وام‌های معوق به طور خطرناکی بالاست. به همین علت، در دراز مدت در مورد ورشکستگی بانک‌های دولتی نگرانی جدی وجود دارد.
- نسبت‌های اهرمی در مقایسه با استانداردهای بین‌المللی بسیار زیاد است و ثبات بخش بانکی را تهدید می‌کند.
- سیاست اعطای وام ارزان به افراد کم درآمد کشور از طریق بانک‌ها، به این مفهوم است که بانک‌ها کنترل چندانی بر سیاست‌های اعطای وام خود ندارند.

تحلیل SWOT درباره اقتصاد ایران

نقاط قوت

- ایران پس از عربستان دارای دومین ذخایر نفت کشف شده و پس از روسیه دارای دومین ذخایر گاز کشف شده می‌باشد.
- این کشور از نظر سایر منابع طبیعی نیز غنی است و بخش کشاورزی قوی‌ای دارد.

نقاط ضعف

- مصرف مواد نفتی در کشور به شدت رو به افزایش است و تأثیر آن به‌همراه قدیمی بودن فناوری‌های استخراج نفت، بر ظرفیت صادرات نفتی کشور تأثیر منفی خواهد گذاشت.
- با وجود تلاشی هماهنگ برای کاهش بدهی‌های دولتی در سال‌های اخیر، دوباره علایمی در مورد افزایش بدهی‌ها مشاهده می‌گردد.

فرصت‌ها

- بخش گاز هنوز توسعه نیافته و امکانات زیادی برای به حداکثر رساندن درآمد این بخش وجود دارد.

تهدیدها

- کاهش قیمت‌های جهانی نفت، تأثیر بسزایی بر اقتصاد ایران می‌گذارد. با وجود صندوق ذخیره ارزی برای حمایت از اقتصاد کشور در زمان کاهش قیمت نفت، موجودی آن به طور روز افزونی برای تأمین هزینه‌های مازاد دولتی، کاهش یافته است.

- بدتر شدن روابط ایران با جامعه جهانی در زمینه برنامه‌های هسته‌ای، می‌تواند سبب افزایش تحریم‌های شورای امنیت و امریکا گردد.
- پیدایش ریسک تحریم‌های بیشتر و احتمال درگیری، می‌تواند سبب فرار سرمایه از ایران شود.

تحلیل SWOT درباره محیط کسب و کار

نقاط قوت

- قانون جلب و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، تا حدودی از سرمایه‌گذاران خارجی حمایت می‌کند و اجازه می‌دهد که سود سرمایه را به خارج منتقل نمایند.
- با وجود سخت شدن نوپردازی اقتصادی پس از پیروزی انقلاب، ایرانیان به داشتن مهارت‌های نوپردازی و مدیریت مشهورند و این امر توان بالقوه‌ای در جذب سرمایه‌گذاران خارجی است.

هر نوع عادی شدن روابط ایران با مغرب زمین، می‌تواند تأثیر بسزایی در تحول بخش بانکی ایران داشته باشد.



نقاط ضعف

• با وجود علائیم تشویقی برای خصوصی سازی در سال‌های اخیر، هنوز جریان خصوصی سازی ضعیف می‌باشد.

• بنگاه‌های خارجی نمی‌توانند مالک منابع هیدروکربنی ایران شوند. معاملات "بمع متقابل" امتیاز کافی به آنها نمی‌دهد و این امر امید به سرمایه‌گذاری خارجی را محدود می‌کند.

فرصت‌ها

• دولت به عنوان بخشی از برنامه‌های توسعه پنج ساله، به معافیت مالیاتی و گمرکی بنیاد (که بر اقتصاد غیرنفتی ایران سلطه دارد) خاتمه می‌دهد.

• دولت مرحله نخست طرح سوآپ نفت با روسیه، قزاقستان و ترکمنستان را آغاز نموده است. این طرح با خط لوله باکو که از طریق گرجستان به سیهون در ترکیه می‌رود و مورد حمایت امریکا می‌باشد، رقابت خواهد نمود.

تهدیدها

• تحریم‌های سازمان ملل متحد و اروپا در مورد ایران، تهدید قابل توجهی برای بنگاه‌های خارجی در بخش نفت و گاز ایران است.

• به واسطه ورشکستگی تعدادی از صندوق‌های خیریه قرض الحسنه، نظارت بانک مرکزی افزایش پیدا می‌کند.

پیدایش ریسک
تحریم‌های بیشتر
و احتمال درگیری،
می‌تواند سبب فرار
سرمایه از ایران شود.

چشم‌انداز محیط کسب و کار

رتبه‌بندی محیط کسب و کار بانک‌های تجاری

رتبه از ۱۰۰	امتیاز از ۱۰	مقدار	حدود بازده بالقوه
۵۳	۷	۴۹۵/۲ میلیون دلار	کل دارایی در پایان ۲۰۱۰
	۵		رشد کل دارایی ۲۰۱۱-۲۰۱۰
	۴		رشد وام به مشتری ۲۰۱۱-۲۰۱۰
۵۵ (ریسک ساختار کشور)	۶	۵۷۸۸ دلار	سرنانه GDP در ۲۰۱۰
	۳	۳/۴	مالیات
	۱۰	۰/۷	نوسان GDP
	۳	۴/۵	زیرساخت مالی

ریسک بازگشت سرمایه			
۱۰ (ریسک بازار)	۰	۰/۰	چارچوب مقررات و تحولات
	۱	۱/۰	چارچوب مقررات و منظر رقابت
	۲	۲/۰	رتبه‌بندی مؤسسه مودی
	۴	۳/۵	برای سپرده‌های ریالی
۵۴ (ریسک کشور)	۴	۳/۵	ریسک مالی دراز مدت
	۹	۸/۷	ریسک درازمدت خارجی
	۷	۷/۰	تداوم درازمدت سیاست‌ها
	۳	۳/۴	چارچوب حقوقی
	۴	۳/۷	کاغذ بازی
	۴۸/۷		رتبه‌بندی محیط بانکداری تجاری

منبع: بانک ملی ایران

سیاست‌های دولت
برای گسترش
بانکداری تجاری
مضر است.



رتبه‌بندی بانکداری خاورمیانه و آفریقا

(امتیاز از ۱۰۰)

رتبه	مجموع امتیاز	ریسک بازده بالقوه		حدود بازده بالقوه		کشور
		ریسک کشور	ریسک بازار	ساختار کشور	ساختار بازار	
۳۷	۵۹/۶	۸۲/۰	۷۰/۰	۸۰/۰	۳۳/۳	بحرین
۳۳	۶۱/۰	۶۲/۰	۵۳/۳	۶۰/۰	۶۳/۳	مصر
۴۹	۴۸/۷	۵۴/۰	۱۰/۰	۵۵/۰	۵۳/۳	ایران
۲۵	۶۶/۳	۶۰/۰	۸۳/۳	۸۲/۵	۵۳/۳	اسرائیل
۵۵	۳۸/۴	۳۸/۰	۵۳/۳	۷۵/۰	۱۰/۰	اردن
۲۳	۶۶/۶	۷۲/۰	۵۰/۰	۹۰/۰	۵۳/۳	کویت
۴۶	۵۲/۴	۷۶/۰	۶۰/۰	۷۷/۵	۲۳/۳	عمان
۲۶	۶۶/۳	۸۲/۰	۵۰/۰	۸۲/۵	۵۳/۳	قطر
۱۹	۷۰/۹	۷۴/۰	۶۰/۰	۸۵/۰	۶۳/۳	عربستان
۱۷	۷۲/۷	۷۰/۰	۶۳/۳	۸۲/۵	۷۰/۰	امارات متحده
۳۵	۵۹/۹	۴۸/۰	۶۰/۰	۵۷/۵	۶۶/۷	نیجریه
۱۵	۷۳/۳	۵۶/۰	۸۳/۳	۸۰/۰	۷۳/۳	آفریقای جنوبی

منبع: بانک ملی ایران

زیرنویس‌ها

- 1) Business Monitor International.
- 2) Commercial Banking Business Environment Rating (CBBER).
www.businessmonitor.com.
- 3) Strength, Weaknesses, Opportunities, Threats.